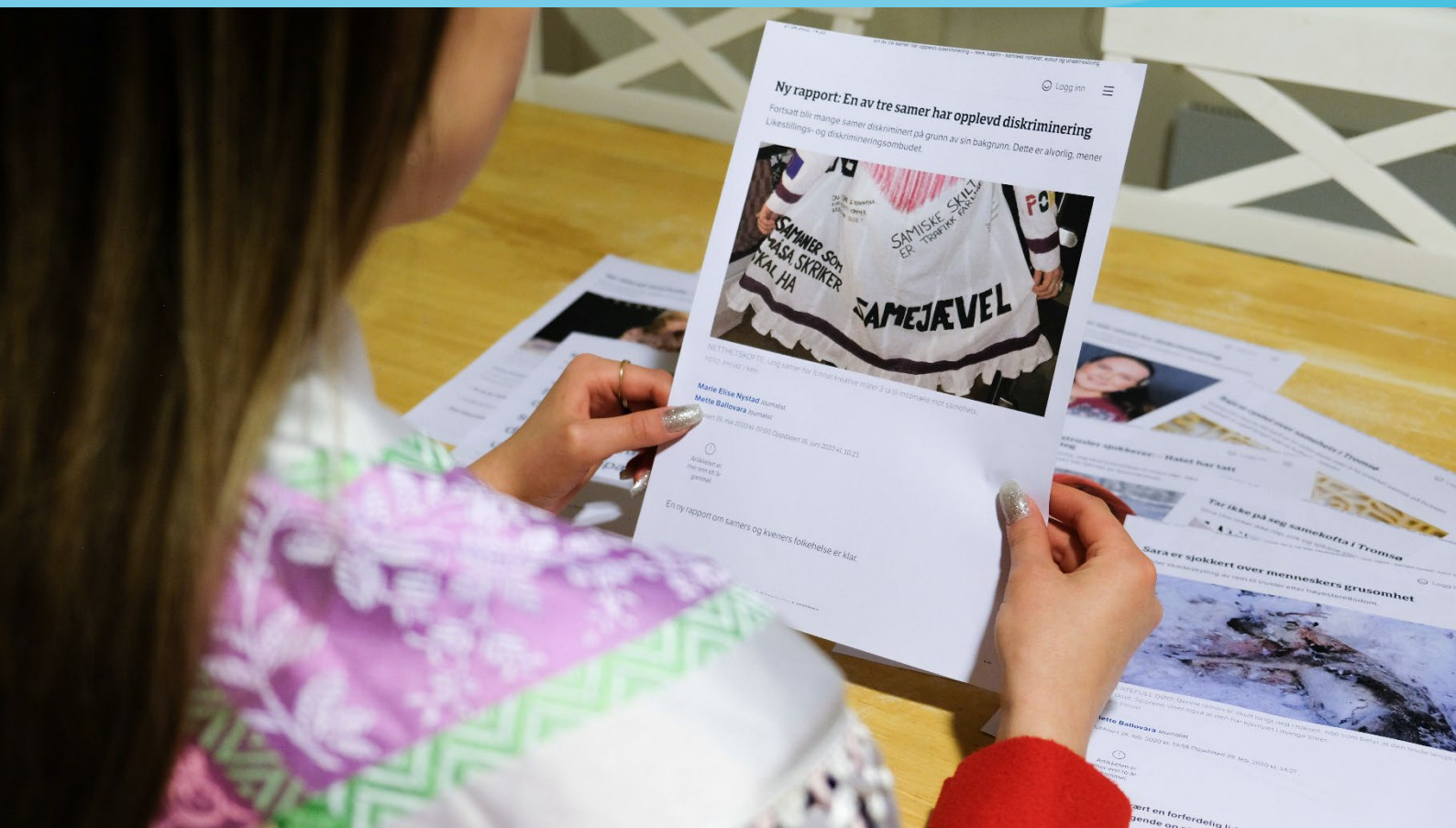

Saemiedigkien dahkoesoejkesje saemievæssjoehtimmien vööste

Sisvege

ÄVTEBAAKOE	3
1 AALKOE	4
2 DAHKOESOEJKESJEN MIERIEH	4
3 SAEMIEDIGKIEN RÅAJVARIMMIEH SAEMIEVÆSSJOEHTIMMIEN VÖÖSTE.....	5
4 EKONOMELES JÏH REERELES KONSEKVENSH	7

Ávtebaakoe

«Saemievæssjoehtimmie sealoem nâhkehte», saemiedigkiepresideente Silje Karine Muotka jeahteme. Dotkemereektehtsh jïh goerehtimmieh vuesiehtieh saemiej leah njieljje aejkieh dan jolle vaahra sïerredimmiem dâåjredh goh jienebelâhkoen ârrojh, jïh golme âllesth njieljje noere saemijste leah sïerredimmiem dâåjreme dan âvteste leah saemieh. Statistihke aaj vuesehte 50 % saemijste nænnoes saemien ektiedimmine leah sïerredimmiem dâårjeme. Jïjnje saemievæssjoehtimmeste lea saemiej aarkebiejjien jieliedisnie jïh voenges byjresisnie. Skuvlesjaljosne jïh klaassetjiehtjielisnie. Bussesne jïh jeatjah byögkeles vuelkiemisnie. Tjåanghkojne jallh byöpmedstjiehtjielisnie. Gåårvedstjiehtjielisnie jïh gaarsjelimmiesavkesne. Jïjnje saemievæssjoehtimmeste aaj vååjnesasse bâata nedtesne, sosijaale medijinie jïh lahtestimmiesijjesne. Saemievæssjoehtimmie lea itjmies dâeriesmoere seabradahkesne.

1 Aalkoe

Saemiedigkien biëvnesisnie mïrrestallemen bijre, Sábme jállu (2020) lea aassjoelahtestimmiem jïh aassjoekriminaliteetem saemiej vööste tjïertestamme goh akte barkoesuerkijste. Ulmie saemiedigkiebiëvnesinie lij saemien seabradahke bieleden aassjoelahtestimmieh jïh aassjoekriminaliteete, jïh desnie sâemies strategijh tjïertesti juktie ulmiem jaksedh.

Dïhte guhkiebasse barkoe saemiedigkiebiëvnesinie lea Saemiedigkien dahkoesoejkesje hööptemen, gïetedimmien jïh nâhkehtimmien bijre saemievæssjoehtimmeste 2022 -2025.

Aamhtesh medijinie jïh seabradahkesne mah stoerre tsâatskeslesvoetem áádtjeme vuesiehtieh saemievæssjoehtimmie annje lea dâeriesmoere, jïh saemievæssjoehtimmie váájnesasse báata joekehts areenine. Daerpies ráajvarimmiejgumie vihties ulmien vööste juktie saemievæssjoehtimmiem hööptedh, gïetedidh jïh nâhkehtidh.

2 Dahkoesoejkesjen mierieh

Daate dahkoesoejkesje lea aassjoelahtestimmiej jïh aassjoekriminaliteeten bijre saemiej vööste, aaj defineereme goh saemievæssjoehtimmie. Saemievæssjoehtimmie daennie soejkesjisnie lea sïerredimmie jïh tjïertevidtjie maam lea saemiej vööste dorjeme. Digkiedimmie tjïertevidtjien bijre vuesehte ij leah naan sïejhme jïh laaken mietie definisjovne jïh goerkese baakoetjïerteste. Definisjovne laaken mietie jïh rïekteles vaarjelimmien bijre sïerredimmien jïh tjïertevidtjien vööste vuesiehtibie Maadthlaakese § 98, mïrrestalleme- jïh sïerredimmielaakese, Bysvehtslaakese §| 185 jïh 186, EØS-njoelkedasside jïh gaskenasjonaale konvensjovnide mejtie Nöörje lea jááhkesjamme, dej gaskem EN:n konvensjovne nâhkehtimmien bijre gaajhkesáarhts naeliesïerredimmijste. (ICERD).

Dotkemeprosjektesne Mihá jaepeste 2021 dotkeme vuesehte golme állesth njieljie noere saemijste leah sïerredimmiem dáájreme gaskem jeatjah etnisiteeten, tjoelen jïh árromesijjien gaavhtan. Tjïertevidtjie jïh sïerredimmie negatijve konsekvensh utnieh fiereguhten almetjasse, dáehkide jïh abpe seabradahkese.

Dahkoesoejkesjen barkoeboelhke lea 2022-2025. Raeriestamme ráajvarimmieh leah tijeboelhken mietie jïh Saemiedigkien nuepien mietie ráajvarimmieh baajnehtidh jïh tjïrrehtidh. Daan soejkesjen váarome lea saemievæssjoehtimmie lea jïjtse dïedtesuerkine lokngesovveme Saemiedigkieraeresne, jïh sæjhta ráajvarimmieh prioriteeredh hööptemen, daajroen jïh gïetedimmien bijre. Saemiedigkieraerie sæjhta hoksedh saemieh rïektes vaarjelimmiem áadtjoeh aajhtoej jïh tjïertevidtjien vööste. Dïhte vijries saemievæssjoehtimmie seabradahkesne tjïelkelaakan vuesehte haestemh saemiej jïh jienebelâhkoen árroji gaskem gáávnesieh.

Vihkele daate dahkoesoejkesje aaj ektiedimmesne vuajnelge jeatjah sjyöhtehe soejkesjigumie jïh strategijigumie. Daate dahkoesoejkesje edtja viehkine árrodh nænnoesábpoe barkoe dorjesávva gæmhposne tjïertevidtjien jïh sïerredimmien vööste saemijste.

Barkoen ávtelen dahkoesoejkesjinie Saemiedigkie ræhpas prosessem átneme jïh lahtestimmiej bijre birreme. Lahtestimmietjáanghkoeh orreme jienebi organisasjovnigumie jïh aktöörigumie, jïh lissine barkoetjáanghkoeh saemievæssjoehtimmien vööste Romsesne orreme voerhtjen 4.b. 2022. Gyhtjelassh mejtie voejhkelamme vaestiedidh leah: Mij dâeriesmoere? Mej haestemigumie edtja nierhkedh? Mah ráajvarimmieh maahta jïh byöroe tjïrrehtidh juktie saemievæssjoehtimmiem gïetedidh? Mah ráajvarimmieh maahta jïh byöroe tjïrrehtidh juktie saemievæssjoehtimmiem hööptedh?

Saemiedigkie hijven j'ih vihkeles lahtestimmieh prosesnesne åådtjeme. Lahtestimmieh mah leah baaateme vuesiehtieh j'ijnje saemievæssjoehtimmeste lea saemiej aarkebiejjien jieliedisnie, goh lahtestimmieh byögkeles tjiertjielisnie, skuvlesne j'ih barkoesijjine, men j'ijnje saemievæssjoehtimmeste aaj nedtesne, sosijaale medijinie j'ih lahtestimmiesijjine.

Lahtestimmieh j'ih tendensh aaj vuesiehtieh saemievæssjoehtimmie læssene driekten mietie profileereme aamhtesigujmie medijinie j'ih nedtesne. Daate aajve aarvehtsem vadta, men mijjeh vielie dotkemem j'ih taalematerijellem daarpesjibie juktie vielie daajroem åådtjodh. Saemiedigkien ulmie lea dahkoesoejkesje sæjhta tjielke j'ih vihties råajvarimmieh utnedh mah dovne maehtieh saemievæssjoehtimmiem hooptedh, g'ietedidh j'ih nåhkehtidh. Dahkoesoejkesje Saemiedigkien d'irregh vaaroeminie åtna j'ih dah muenieh maam maehetebe dahkoesoejkesjen barkoeboelhken sisnjelen darjodh.

3 Saemiedigkien råajvarimmieh saemievæssjoehtimmien vööste

1. Saemiedigkie edtja meatan årrodh beetnehvierhtieh daarjodh dotkemeprosjektese tjiertevidtjien bijre maam noere saemieh mej ektiedimmie baaatsose, leah daaajreme.

Saemiedigkie j'ih Mirrestalleme- j'ih sierredimmietjirkije edtjeh dotkemeprosjektem bæjhkoehdidh 2022 mij ulmine åtna vielie daajroem tjiertevidtjien bijre åådtjodh noere almetji luvnie mej ektiedimmie baaatsose. Dotkeme edtja lihke dijalogesne årrodh baaatsojne.

2. Skraejriem dotkemasse vaeltedh tjiertevidtjien j'ih sierredimmien bijre saemiej vööste

Faatoes daajroe tjiertevidtjien j'ih sierredimmien bijre saemiej vööste. Dovne faantoej, vijriedahken, daaajrehtimmiej j'ih konsekvensi bijre dovne fiereguhten almetjasse j'ih daehkide. Saemiedigkie sæjhta råaresjimmesne åejvieladtjigujmie mah d'iedtem utnieh, vielie dotkemen bijre birredh daennie suerkesne.

3. Lieriehtimmiem maadthskuvlesne nænnoestidh saemien kultuvren, histovrijen j'ih seabradahkejieleden bijre

Saemiedigkie sæjhta barkedh saemien sisvegem sjiehtesjidh j'ih saetniedehtedh learoesejkesjevierhkine j'ih mieriesoejkesjisnie juktie daajroem saemiej bijre goh aalkoeåålmege lissiehtidh skuvlesne j'ih maanagiertesne.

4. Tseegkemem saemien maahtoejarngeste Saemien jilleskuvlesne daarjoehdidh

Saemiedigkie sæjhta politihkeles daarjoehdidh j'ijtse maahtoejarngem lohkehtæjjaööhpehtimmide tseegkedh. Maahtoejarngede edtja uvtemes lohkehtæjjaööhpehtimmide årrodh, j'ih ulmine åtna jarngede maahta profesjovneööhpehtimmide daerpies faageles viehkiem j'ih daarjoem vedtedh barkosne sisveginie saemiej j'ih saemien tsiehkijej bijre ööhpehtimmiej sijse.

5. Dijalogem fylhkentjæltigujmie tseegkedh saemievæssjoehtimmien bijre

Saemiedigkie lea latjkoej bijre seamadamme fylhkentjæltigujmie. Revisjovnesne/orrestimmesne latjkostje saemievæssjoehtimmie sæjhta j'ijtse tema årrodh. Saemiedigkie sæjhta dijalogem j'ih laavenjostoem irhkemetjirkijigujmie fylhkentjæltine nænnoestidh.

6. Dijalogem pollisine nænnoestidh

Pollise vihkeles aktööre barkosne saemievæssjoehimmien vööste. Saemiedigkie sæjhta lahtestimmieh Pollisedirektoaraatese (POD) vedtedh man daerpies lea pollisebieljelimmieh aassjoelahtestimmiej jïh aassjoekriminaliteeten bijre saemiej vööste reaktoelaakan kodadidh. Daate maahta taalevåaroeminie åtnasovvedh statistihkesne juktie vuesiehtidh man jijnje saemievæssjoehimmie lea. Saemiedigkie sæjhta pollisine digkiedidh guktie dïenesjh goh Nettpatruiljen maehtieh noere saemieh bihkedidh mah væssjoehimmiem nedtesne dååjroeh.

7. Staateadvokaatem haestedh kvaliteetem pollisebarkosne saemievæssjoehimmien bijre goerehtidh

Saemiedigkie sæjhta skraejriem vaeltedh tjåanghkose Staateadvokaatine jïh haestedh kvaliteetem barkosne goerehtidh pollise- jïh biëdtemeåejvieladtji luvnie saemievæssjoehimmien bijre.

8. Dåarjoeöörnegem tseegkedh juktie saemievæssjoehimmiem hööptedh

Saemiedigkie sæjhta dåarjoeöörnegem tseegkedh barkose saemievæssjoehimmien vööste juktie saemien seabradahkese dïrregh vedtedh gæmhposne saemievæssjoehimmien vööste.

9. Soptsestimmiekultuvrem vuerkiehtedh saemiedigkiepolitihkeri gaskem

Hijven soptsestimmiekultuvre viehkehte guktie jienebh vuajnoeh jïh aktöörh leah meatan byögkeles digkiedimmesne. Hijven soptsestimmiekultuvre edtja bielnie sjïdtedh Saemiedigkien politihkerelierehtimmeste.

10. Skraejriem vaeltedh laavenjostose saemievæssjoehimmien vööste abpesaemien daltesisnie

Saemievæssjoehimmie abpe Saepmesne. Saemiedigkie sæjhta teemam bæjjese lutnjedh abpesaemien orgaanine jïh noerhtelaanti laavenjostoeorganine.

11. Dijalogem jïh laavenjostoem lissiehtidh nasjonaale organisasjovnigujmie jïh gaarsjelimmine

Dijalogem jïh laavenjostoem nasjonaale organisasjovnigujmie jïh gaarsjelimmine lissiehtidh dejnie ulmine gamte ektiedimmiem sjugniedidh barkosne saemievæssjoehimmien vööste. Saemien seabradahke ij maehtieh dåeriesmoerem væssjoehimmie jïh tjiertevidtjine saemiej vööste oktegh loetedh.

12. Dijalogem saemievæssjoehimmien bijre tseegkedh ovmessie jielemeorganisasjovnigujmie.

Gaskesisnie ovmessie jielemeorganisasjovnigujmie Saemiedigkie sæjhta saemievæssjoehimmiem teemine lutnjedh.

13. Skraejriem vaeltedh tjåanghkojde medijnie saemievæssjoehimmien bijre

Medijah leah vihkele gæmhposne saemievæssjoehimmien vööste. Saemiedigkie sæjhta skraejriem vaeltedh dijalogese medijaávtehkigujmie, redaktöörigujmie mah dïedtem utnieh jïh journalistesiebriejgujmie juktie teemam saemievæssjoehimmie jïh lahtestimmiekultuvre bæjjese lutnjedh.

14. Nasjonaale dahkoesoejkesjem saemievæssjoehimmien vööste krïevedh

Tjiertevidtjïem jïh sierredimmiem saemiej vööste hööptedh jïh nâhkehtidh lea nasjonaale dïedte. Saemiedigkie sæjhta Reerenassem birredh jïjtse dahkoesoejkesjem saemievæssjoehimmien vööste darjodh.

15. Tjirkijefunksjovnem aamhtesidie saemievæssjoehimmien bijre evtiedidh

Saemiedigkie sæjhta barkedh ihke saemieh mah saemievæssjoehimmiem dååjroeh, sijjïem åadtjoeh gusnie bïhkedimmiem jïh viehkïem åadtjodh. Daerpies orgaanine mij sjïere dïedtem åtna tjirkijefunksjovnine årrodh jïh bïhkedimmiem aamhtesinie vedtedh saemievæssjoehimmien bijre. Saemiedigkie sæjhta dam saetniedehtedh rååresjimmesne Mïrrestalleme- jïh sierredimmetjirkijïnie (LDO- Likestilling- og diskrimineringsombudet)

16. Bïhkedæjjam darjodh guktie saemievæssjoehimmiem pollisese bïeljele

Jeenjesh tuhtjïeh geerve daejredh mah reaktah jïh nuepieh sijjïeh utnieh jis saemievæssjoehimmiem dååjroeh. Saemiedigkie sæjhta bïhkedæjjam darjodh mij tjïelkeste guktie saemievæssjoehimmiem reektie jïh pollisese bïeljele.

17. Nedtekuvsjem saemievæssjoehimmien bijre evtiedidh åvtehkïdie

Laavenjostedh LDO:ine nedtekuvsjem åvtehkïdie darjodh saemievæssjoehimmien bijre. Åvtekhk tjuerïeh daajroem åadtjodh guktie maehthïeh saemievæssjoehimmiem dantïjidh, gïetedidh jïh hööptedh barkoesijjïne jïh organisasjovnejïelïedisnie.

4 Ekonomeles jïh reereles konsekvensh

Juktie råajvarimmïeh dahkoesoejkesjisnie tjïrrehtidh lea daerpies lissïehtamme reereles jïh ekonomeles vierhtiejgujmie. Dam ussjedamme loetedh viehkïne prosjektem irhkemen vööste nænnoestidh jïh vijriedidh, jïh vierhtiej tjïrrh juktie mïrrestallemebïevnesem bæjjese fulkedh. Jis daerpies jïjtse vierhkïevierhtïeöörnegem sjïehtesjidh dellïe tjuaara dam prioriteeredh gosse budsjedtem gïetede.

Sámediggi - Sametinget
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka